

Ochrona znaku czerwonego krzyża

- geneza, znaczenie, legislacja

Powstanie Międzynarodowego Ruchu Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca sięga czasów, kiedy stosunki międzynarodowe w sferze pomocy potrzebującym i poszkodowanym leżały w gestii władz publicznych poszczególnych krajów.

Pojęcie pomocy humanitarnej¹ formalnie nie istniało, zaś zasady humanitaryzmu i bezstronności funkcjonowały głównie w prawie zwyczajowym².

Pod koniec XIX wieku, z inicjatywy szwajcarskiego kupca i filantropa Henry Dunanta (1828-1910)³, naoczego świadka bitwy pod Solferino stoczonej 24 czerwca 1859 roku między armią austriacką a sprzymierzonymi siłami francusko-włoskimi, poruszonego losem ponad 40 000 ofiar, utworzona została niewielka komisja w ramach Genewskiego Towarzystwa Użyteczności Publicznej.⁴ Jej głównym celem było podjęcie działań na rzecz powołania we wszystkich krajach cywilnych stowarzyszeń, które dysponowałyby odpowiednio przygotowanymi i przeszkolonymi ochotniczymi służbami pomocy rannym żołnierzom oraz przyjęcie wielostronnej umowy międzynarodowej, dzięki której służby te, jak też ich sprzęt, środki transportu i budynki medyczne, znajdowałyby się pod ochroną. Z czasem komisja przekształcona została

w Międzynarodowy Komitet Pomocy Rannym Żołnierzom. Pierwsze efekty jego działań odnotowuje się w roku 1863, kiedy w kilku krajach powstały stowarzyszenia pomocy rannym żołnierzom. Rok później, podczas konferencji dyplomatycznej w Genewie 22 sierpnia 1864, przedstawiciele dwunastu państw podpisali Konwencję „w sprawie polepszenia losu rannych wojskowych w armiach w polu będących”⁵, która usankcjonowała system ochrony służb medycznych.⁶

W kolejnych latach postępował rozwój koncepcji Dunanta. Stopniowo przybywało stowarzyszeń, które poszerzały obszar swoich zadań, zależnie od sytuacji. Oprócz reagowania na potrzeby społeczne będące skutkiem wojen, dostrzeżono konieczność udzielania zorganizowanej pomocy ofiarom klęsk żywiołowych, katastrof i innych wypadków powodujących cierpienia i straty. W tym celu istniejąca już sieć organizacji krajowych powołała jednostkę koordynującą ich działania w czasie pokoju, tzw. Ligę Stowarzyszeń⁷. Ta, powstała na przestrzeni lat struktura instytucjonalna

funkcjonuje dziś pod oficjalną nazwą Międzynarodowy Ruch Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca.⁸

Ustanowienie symbolu, który z jednej strony stanowiłby ochronę dla osób, sprzętu i obiektów służących niesieniu pomocy poszkodowanym, z drugiej zaś wyróżniał ich i informował zwaśnione strony oraz cywilów o charakterze prowadzonej działalności, stało się realne za sprawą konferencji w 1863 roku. Zaproponowano wówczas, aby złożyć hołd Związkowi Szwajcarskiemu - gospodarzowi konferencji dyplomatycznej w ojczyźnie Dunanta - i symbolem tym uczynić czerwony heraldyczny krzyż na białym tle, który uzyskuje się poprzez odwrócenie barw flagi Szwajcarii. Propozycja ta została przyjęta, co zapisano w Rezolucji 8. Międzynarodowej Konferencji Genewskiej oraz art. 7. Konwencji „o polepszeniu losu rannych wojskowych w armiach w polu będących”⁹.

Drugi symbol - czerwony półksiężyc - pojawił się pod koniec XIX wieku, podczas wojny rosyjsko-tureckiej na Bałkanach. Ówczesne Cesarstwo Otomańskie zastosowało odwrócenie barw we fładze tureckiej celem wyraźnego odcięcia się od potencjalnych konotacji religijnych, mimo iż czerwony krzyż nigdy takowych nie zakładał. Został przypieczętowany zapisem w Konwencji genewskiej „o polepsze-

¹ *The European Consensus on Humanitarian Aid*, Joint Statement by the Council and the Representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council, the European Parliament and the European Commission, Official Journal of the European Union, 30.01.2008.

² Flemming M., *Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych. Zbiór dokumentów*, uzupełnienie i redakcja: M. Gąska, E. Mikos-Skuza, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2003, s. 13-19.

³ Więcej na temat życiorysu Henry Dunanta w: Haug H., *Humanity for all, The International Red Cross and Red Crescent Movement*, Henry Dunant Institute, Haupt 1993, s. 39-43.

⁴ *Ibidem*, s. 26-31.

⁵ Tekst dokumentu znajduje się w: Flemming M., *Międzynarodowe prawo humanitarne...*, op.cit., s. 237.

⁶ Znaki ochronne, w tym czerwony krzyż i czerwony półksiężyc omówione zostały w dalszej części niniejszego artykułu.

⁷ Haug H., *Humanity for all*, op.cit., s. 352-355. Na mocy uchwały VIII sesji Zgromadzenia Ogólnego, obradującego w dniach 25-28 listopada 1991 r. w Budapeszcie, Liga Stowarzyszeń zmieniła nazwę na Międzynarodową Federację Stowarzyszeń Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca.

⁸ Nazwa używana jest od 1986 roku, kiedy przyjęto ostatnie zmiany w dokumentach stanowiących podstawy istnienia i działania komponentów Ruchu.

⁹ Bugnion F., *Red Cross, Red Crescent, Red Crystal*, International Committee of the Red Cross, Geneva 2007, s. 6-8.

niu losu chorych i rannych w armiach czynnych z 1929 roku”.¹⁰

Trzeci symbol - czerwony kryształ - to efekt debat i negocjacji ostatnich lat, zaaprobowany w 2005 roku i ustanowiony III Protokołem dodatkowym do konwencji genewskich.¹¹ Jest to odpowiedź na spór toczący się w tych krajach, gdzie obok siebie funkcjonują społeczności muzułmańskie i chrześcijańskie, nie mogące dojść do porozumienia w kwestii jednego wspólnego znaku dla stowarzyszenia krajowego. Kryształ jest wolny od wszelkich powiązań z religią, kulturą, czy polityką, ma taki sam status prawny jak dwa wcześniejsze symbole, może być używany na tych samych zasadach bądź dla zwiększenia ochrony w szczególnych okolicznościach.

Znaki pełnią dwie podstawowe funkcje - ochronną i informacyjną.¹² Pierwsza oznacza, iż określone w I Konwencji genewskiej z 1949 roku (art. 24-27) i I Protokole dodatkowym z 1977 roku (art. 8, pkt. c) kategorie osób i obiektów służących pomocy poszkodowanym i rannym w konfliktach zbrojnych, tj.: jednostki medyczne (np. szpitale, punkty opatrunkowe, składnice materiałów medycznych); medyczne środki transportu (lądowe, wodne i powietrzne); personel medyczny i duchowny (np. sanitarny personel cywilny i wojskowy, kapelani, wojskowi pielęgniarze lub noszowi w czasie pełnienia obowiązków, personel stowarzyszenia krajowego uznany przez odpowiednie

władze wojskowe, personel innych ochotniczych stowarzyszeń pomocy uznanych przez odpowiednie władze wojskowe, personel stowarzyszenia krajowego państwa neutralnego), podlegają ochronie. Druga natomiast wskazuje na związek osób, dóbr i działań z komponentami Ruchu. Analogicznie, pierwsza ma zastosowanie podczas konfliktu zbrojnego a druga w czasie pokoju. Jednocześnie, zabrania się wszelkich form naśladownictwa, przywłaszczenia i wiarołomstwa. Naśladownictwo (I Konwencja Genewska, art. 53) rozumie się jako używanie znaków podobnych, które łatwo pomylić ze względu na kolor lub kształt, przywłaszczenie oznacza używanie znaków przez osoby lub podmioty do tego nieupoważnione lub używanie ich przez upoważnionych, lecz w sposób niezgodny z konwencją, natomiast wiarołomstwo (I Protokół dodatkowy, art. 37, 38, 85 ust. 3, lit. F) to wykorzystanie znaków w celu ochrania walczących i sprzętu wojskowego podczas konfliktu zbrojnego.

Niestety, w Polsce nie ma jednego dokumentu odnoszącego się w sposób kompleksowy do użycia i ochrony znaku czerwonego krzyża, ani wytypowanego ministerstwa sprawującego nad nim pieczę. Obok dokumentów międzynarodowych, zastosowanie mają różnorodne przepisy krajowe, w tym z zakresu prawa powszechnego,¹³

wojskowe¹⁴ oraz wewnętrzne Polskiego Czerwonego Krzyża¹⁵. Znajomość tych regulacji w społeczeństwie jest nadal bardzo niska. Prowadzi to do wielu nadużyć, które utrwalają błędny wizerunek organizacji i jej działań, i choć ta podejmuje szereg interwencji oraz działań edukacyjnych, podnoszących świadomość społeczną w tym zakresie, nie zawsze kończą się one sukcesem. Wskazane byłoby wzmocnienie legislacji poprzez przyjęcie jednego aktu wykonawczego (rozporządzenia) z wyraźnym podziałem ról pomiędzy stowarzyszeniem a ministerstwami w procesie ochrony znaku, a w konsekwencji regularnie prowadzone kampanie wizerunkowe i szkolenia.¹⁶ ■

DR MAGDALENA STEFAŃSKA

KIEROWNIK DZIAŁU WSPÓŁPRACY Z ZA-
GRANICĄ / HEAD OF INTERNATIONAL
COOPERATION

PRZEWODNICZĄCA KOMISJI DS. OCHRO-
NY ZNAKU CZERWONEGO KRZYŻA

¹⁴ Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 10 kwietnia 2008 roku, (Dz.U. z 2008 r., nr 105, poz. 675); Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 16 kwietnia 2008 roku w sprawie kart i tabliczek tożsamości żołnierzy zawodowych i kandydatów na żołnierzy zawodowych, (Dz.U. z 2008 r., nr 79, poz. 473); Zbiór znaków i skrótów wojskowych (część II) – sygnatura – Szt. Gen 1561/2004, Instrukcja APP6; Norma obronna nr NO-02-A032: Emblem genewski. Maskowanie na lądowych obiektach medycznych. Decyzja nr 302/MON Ministra Obrony Narodowej z 17 grudnia 2001 roku w sprawie norm obronnych, (Dz.Ur. MON z 2001 r., poz. 186, znowelizowana w 2009 roku)

¹⁵ Uchwała Zarządu Głównego PCK nr 115/2011 w sprawie przyjęcia zasad dotyczących prawidłowego użycia znaku Czerwonego Krzyża przez wszystkie jednostki organizacyjne Polskiego Czerwonego Krzyża, z uwzględnieniem ich zastosowania do współpracy z podmiotami zewnętrznymi; Uchwała Zarządu Głównego PCK nr 116/2011 w sprawie trybu rozpatrywania wniosków o udzielenie zgody na użycie znaku Czerwonego Krzyża; Uchwała Zarządu Głównego PCK nr 117/2011 w sprawie Komisji ds. Ochrony Znak Czerwonego Krzyża przy Zarządzie Głównym PCK; Uchwała Zarządu Głównego PCK nr 64/2012 w sprawie zatwierdzenia księgi identyfikacji wizualnej.

¹⁶ Uwaga autorki artykułu.

¹³ Ustawa o Polskim Czerwonym Krzyżu z dnia 16 listopada 1964 roku, zwłaszcza art. 12 do 15, (Dz.U. z 1964 r., nr 41, poz. 276); Kodeks karny, art. 126. § 1, (Dz.U. z 1997 r., nr 88, poz. 553); Statut Polskiego Czerwonego Krzyża z dnia 20 września 2011 roku, zatwierdzony rozporządzeniem Rady Ministrów, (Dz.U. z 2011 r., nr 217, poz. 1284) zwłaszcza par. 4.

¹⁰ Ibidem., s.11-14.

¹¹ Protokół dodatkowy do Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r., dotyczący przyjęcia dodatkowego znaku rozpoznawczego (Protokół III), Dz.U. z 2010, nr 70, poz. 447.

¹² Przewodnik Ochrony Znak Czerwonego Krzyża, op. cit. s. 6-7.